

D66

Onderwijsvisie

Permanente Programmacommissie

23 februari 2009

Preambule

D66 vertrouwt op de eigen kracht van mensen. Als we worden geboren, is die kracht slechts latent aanwezig. We hebben vorming nodig om ons te ontwikkelen tot mondige, kundige en wilsbekwame burgers. Onderwijs speelt daarbij een belangrijke rol. De overdracht van kennis, vaardigheden, houdingen en andere culturele verworvenheden die daarin plaatsvindt is het aangewezen middel om de eigen kracht van mensen tot wasdom te laten komen. D66 voelt zich dan ook sterk verbonden met het thema onderwijs.

Onderwijs is de sleutel tot een maatschappij waarin mensen hun leven zelf kunnen vormgeven en in staat zijn samen te leven met anderen, een maatschappij waarin burgers verantwoordelijkheid willen en kunnen nemen voor zichzelf en hun omgeving. Onderwijs is ook een complex begrip, waarover vaak meer verwarrende dan verhelderende discussies worden gevoerd. De onderwijsvisie die voor u ligt beoogt structuur aan te brengen in de discussie, door uitspraken te doen over de betekenis van onderwijs voor individu en samenleving. We hopen dat deze visie inspireert, de kwaliteit van de meningsvorming stimuleert en richting geeft aan het denken over onderwijs binnen en buiten de partij.

Deze tekst bouwt voort op de *Sociaal-liberale grensverkenningen* ("Vertrouw op de eigen kracht van mensen", 2008), waarin de basiswaarden van D66 zijn verwoord, en laat zien hoe ideeën over onderwijs passen binnen het gedachtegoed van D66. De visie is een handreiking aan iedere geïnteresseerde die zich bezighoudt met onderwijs: we schetsen een denkraam dat helpt om prioriteiten te stellen en keuzes te maken. Dat betekent dat de visie zelf niet aangeeft hoeveel geld er naar het basisonderwijs moet gaan, of scholen ervoor verantwoordelijk zijn dat hun leerlingen ontbijten en hoe het curriculum ingericht moet worden. We doen concrete beleidsaanbevelingen noch uitspraken over de wenselijkheid of bruikbaarheid van bepaalde vormen van didactiek.

Aan de hand van een aantal functies van onderwijs, die de basiswaarden van D66 reflecteren, wordt een aantal maatschappelijke doelen verwoord die niet alleen het handelen van de overheid, maar ook dat van ouders, onderwijsinstellingen, leerlingen, studenten en overige belanghebbenden richting kunnen geven.

De Permanente Programmacommissie van D66 hoopt dat dit document een vruchtbare basis zal blijken te zijn voor voortdurende discussie binnen de partij en het benutten van kansen in het onderwijs.

De betekenis van onderwijs

Onderwijs is de sleutel tot een maatschappij waarin mensen hun leven zelf kunnen vormgeven en in staat zijn samen te leven met anderen, een maatschappij waarin burgers verantwoordelijkheid willen en kunnen nemen voor zichzelf en hun omgeving. Om die betekenis van onderwijs te verduidelijken, onderscheiden we vier functies van onderwijs. Het bestaan daarvan is een gegeven, de invulling is echter een politieke keuze. We zullen achtereenvolgens de kwalificatiefunctie voor het individu, de socialisatiefunctie, de selectie- en allocatiefunctie en de kwalificatiefunctie voor de arbeidsmarkt de revue laten passeren.

Deze functies grijpen op elkaar in en kunnen daarom niet zonder elkaar worden bekeken. Toch hebben wij een volgorde aangebracht in deze vier functies. Het denken van D66 begint bij het individu en de kwalificatiefunctie voor het individu gaat in deze visie dan ook voorop: een individu volgt onderwijs dat hem bewust maakt van zijn talenten en die ook ontwikkelt. Daarnaast wordt hij gevormd tot een burger die de weg weet in een pluriforme, democratische samenleving (socialisatie) en wordt hij door het onderwijssysteem begeleid (selectie en allocatie) om op een geschikte plaats op de arbeidsmarkt te komen (kwalificatie voor de arbeidsmarkt).

De functies beïnvloeden elkaar ook in de omgekeerde volgorde. De arbeidsmarkt bepaalt welke eisen er worden gesteld aan werknemers. Daar worden de selectie- en allocatiecriteria aan aangepast, die vervolgens bepalen hoe het onderwijs mensen vormt tot volwaardig burger (socialisatie) en mensen helpt zich te ontplooiën (kwalificatie voor het individu).

D66 beseft dat de toekomst geen gegeven is, maar dat wij er mede vorm aan geven. Beslissingen die vandaag worden genomen hebben hun effect op mensen van deze en de volgende generatie. Onderwijsbeleid moet dan ook toekomstgericht zijn. In een wereld die onderhevig is aan diverse veranderingen moet het onderwijs kunnen anticiperen en reageren op de nieuwe vragen die leerling, arbeidsmarkt en samenleving stellen. Het onderwijssysteem moet robuust genoeg zijn om de kwaliteit van het onderwijs te kunnen waarborgen, maar flexibel genoeg om met maatschappelijke veranderingen om te kunnen gaan.

Onderwijs begint bij het individu

Met de kwalificatiefunctie voor het individu wordt bedoeld dat onderwijs mensen in staat stelt zich staande te houden in deze wereld. Onderwijs brengt het individu de kennis, vaardigheden en houdingen bij die nodig zijn om je in de samenleving te handhaven, jezelf te ontwikkelen en in je levensonderhoud te voorzien, zodat geen steun van de overheid of andere instituties noodzakelijk is. Binnen deze functie stelt D66 de volgende uitgangspunten centraal:

- Ieder individu heeft recht op een minimumniveau van onderwijs dat zoveel mogelijk mensen in staat stelt zelfstandig en onafhankelijk hun leven in te richten.
- Mensen hebben verschillende talenten en capaciteiten en daarom moet er ruimte zijn voor maatwerk in opleidingstempo en -niveau.

Onderwijs draagt ontegenzeggelijk bij aan zelfontplooiing. Door leerlingen kennis te laten maken met een verscheidenheid aan kennisgebieden, opvattingen en mensen zijn zij in staat om later hun eigen keuzes te maken, die bijdragen aan het door henzelf gekozen ontwikkelingspad. Het aanbod aan keuzerichtingen wordt daarbij niet eenzijdig gedictieerd door de maatschappelijke vraag naar bepaalde vaardigheden, maar biedt ook ruimte voor persoonlijke ontwikkeling.

In de afgelopen decennia heeft in het Nederlandse onderwijs een ontwikkeling plaatsgevonden die minder ruimte geeft voor individuele verschillen in leertempo en leerniveau. De verzakelijking van leerwegen in het hoger onderwijs, afgebroken tussenwegen in het voortgezet onderwijs en het meestal dwingende advies van de Cito-toets zorgen ervoor dat vroeg- en laatbloeiërs en mensen die boven- of benedengemiddeld presteren weinig kansen krijgen om hun talenten optimaal te benutten en te ontwikkelen. D66 wil dat onderwijsinstellingen de ruimte krijgen om zowel leerlingen te bedienen die extra begeleiding nodig hebben als leerlingen die meer uitgedaagd moeten worden. Dé leerling bestaat niet en er moet voor leerlingen ruimte zijn om hun eigen studiepad te kiezen. Het is de rol van de onderwijsinstelling om hier invulling aan te geven.

De overheid heeft invloed op de architectuur van het onderwijs. Dit houdt in dat de overheid bepaalt welke onderwijstypen en -niveaus er zijn. Daarnaast stelt de overheid de eindtermen voor het onderwijs vast. Als de overheid het mogelijk maakt dat leerlingen vele wegen naar hun eigen ontplooiing kunnen kiezen, kan het onderwijs maatwerk leveren.

Een specifiek probleem waarbij maatwerk een oplossing kan bieden is de problematiek van de leerachterstanden, die vaak zichtbaar wordt als er veel achterstandsleerlingen op dezelfde school

zitten. Om deze achterstanden te verminderen of zelfs weg te werken is het noodzakelijk om het probleem bij de bron aan te pakken. Substantiële extra middelen moeten aangewend worden om te voorkomen dat al heel vroeg onoverbrugbare achterstanden ontstaan. Beleid gericht op menging dan wel spreiding op basis van welk leerlingenkenmerk dan ook is ongewenst, omdat daarmee de keuzevrijheid van ouders en de aansluiting van school op kind worden aangetast. Voor D66 zijn gemengde onderwijsinstellingen geen doel op zich. Sturing op basis van kwaliteit staat voorop.

Onderwijs is samenleven

Socialisatie is een lastige term, die al snel de verdenking oproept dat de politiek of school een nauw omschreven normen- en waardenpatroon oplegt. Een dergelijke dogmatische vorm van socialisatie is hier niet aan de orde. Socialisatie heeft in dit stuk een andere betekenis. We bedoelen er namelijk mee dat de school een belangrijke plek is waar kinderen worden ingewijd in de samenleving. De onderwijsinstelling is in zekere zin een afspiegeling van de samenleving, doordat ook daar conflicten ontstaan, vriendschappen worden gesloten, resultaten moeten worden nagestreefd, teleurstellingen moeten worden verwerkt en met verschillen tussen mensen moet worden omgegaan. Kinderen leren er zichzelf te beheersen en onderscheid te maken tussen hoofd- en bijzaak, zin en onzin en oorzaak en gevolg. Door zich bewust te worden van hun omgeving en door zelfdiscipline te oefenen, worden leerlingen voorbereid op een zelfstandige rol in de maatschappij.

Binnen de socialisatiefunctie stelt D66 de volgende uitgangspunten centraal:

- De school is een belangrijke plek voor de ontwikkeling van sociale vaardigheden.
- Onderwijs draagt bij aan burgerschapsvorming en maakt leerlingen bewust van democratische normen en waarden.
- Het onderwijs mag niet misbruikt worden om utopische maatschappijveranderingen tot stand te brengen.

Het onderwijs draagt bij aan het overbrengen van kennis van de manier waarop mensen met elkaar kunnen samenleven. Onderwijs moet mensen ervan bewust maken dat de manier waarop wij leven op een bepaalde manier is vormgegeven en dat ieder individu een stuk vrijheid opgeeft om die samenleving mogelijk te maken. Dat kinderen zich bewust worden van die verhouding tussen individu en samenleving is een onderdeel van de socialisatiefunctie van het onderwijs. Socialisatie kan helpen bij de aanpak van bepaalde problemen in het onderwijs, zoals ordeproblemen.

Onderwijs geeft richting aan het leven

De selectie- en allocatiefunctie van het onderwijs geeft ieder mens de mogelijkheid zich tijdens het volgen van onderwijs bewust te worden van zijn kwaliteiten, talenten en mogelijkheden. Daarnaast komt deze functie de samenleving ten goede door ervoor te zorgen dat de juiste mensen zoveel mogelijk op de juiste plaats belanden. Het onderwijssysteem helpt daarbij door mensen te selecteren op basis van hun kwaliteiten en ieder mens naar de voor hem of haar beste plek in onze maatschappij te begeleiden.

Binnen deze functie stelt D66 de volgende uitgangspunten centraal:

- Standaardisering van curricula en eindtermen is zinvol zolang het als middel, niet als doel, wordt beschouwd.
- Selectie mag niet onomkeerbaar zijn. Mensen moeten opleidingen kunnen stapelen, omwegen kunnen bewandelen of als laatbloeiër ontluikende talenten kunnen ontwikkelen.
- Maatwerk is nodig om mensen op de voor hen beste plek te krijgen.

Net als bij de kwalificatiefunctie voor het individu geldt bij de selectie- en allocatiefunctie dat de overheid de architectuur van het onderwijs op de juiste manier moet vormgeven. Dat wil zeggen dat zij de randvoorwaarden dient te scheppen die een adequate selectie en allocatie waarborgen en ervoor zorgen dat onderwijsinstellingen maatwerk kunnen leveren.

Standaardisering van curricula en eindtermen maakt het mogelijk om op basis van diploma's een snelle inschatting te maken van iemands kennis en vaardigheden. Dat helpt bij het vinden van de juiste aansluiting van leerling op onderwijsaanbod, vergroot de mobiliteit van mensen (bijvoorbeeld bij verandering van werkgever of onderwijsinstelling) en maakt het werkgevers mogelijk om een voorselectie te maken van geschikte werknemers. De categorisering die gepaard gaat met standaardisatie heeft als nadeel dat het een simplificering van de werkelijkheid betreft.

D66 ziet standaardisering daarom altijd als middel en nooit als doel. Waar mogelijk moeten afwijkingen worden toegestaan. Ook moeten fouten kunnen worden hersteld en is het belangrijk oog

te hebben voor veranderingen bij leerlingen. Plaatsing op een bepaald onderwijsniveau mag niet definitief zijn. Een leerling moet de mogelijkheid hebben om later door te stromen naar een ander type onderwijs. Selectie is immers nooit perfect en leerlingen kunnen zich ontwikkelen. Eénkanspolitiek belet veel leerlingen tot hun recht te komen, leidt tot verkrampte reacties bij ouders en geeft mede daardoor onderwijs op de lagere niveaus een slecht imago.

Een andere reden om doorstroommogelijkheden open te houden ligt in het besef dat aan het vroegtijdig selecteren van leerlingen, op een leeftijd waarbij zij nog nauwelijks zelfkennis hebben, grote nadelen kleven. Het uitstellen van keuze is echter eveneens problematisch. In de te overbruggen periode is dan immers geen differentiatie mogelijk, waardoor veel leerlingen verstoken blijven van onderwijs dat aansluit bij hun talenten en capaciteiten.

Uit dit dilemma is te ontsnappen door keuzes slechts een voorlopig karakter te geven. Niet elke verandering hoeft daarbij binnen het traditionele systeem plaats te vinden. De snelwegen van het voortgezet onderwijs kunnen worden gecombineerd met kronkelweggetjes naar boven én naar onderen, met als doel dat iedereen op het juiste niveau onderwijs kan volgen. Erkenning van verworven competenties en leerwerktrajecten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het corrigeren van bij nader inzien verkeerde keuzes.

Omdat ieder mens onderwijs geniet in Nederland, herbergen onderwijsinstellingen ook mensen met sociale problemen, leerproblemen of een problematische thuissituatie. Het onderwijs moet met deze problemen om kunnen gaan, ook al zijn ze niet direct onderwijsgerelateerd. Op bepaalde momenten en in bepaalde gevallen zal het nodig zijn keuzes te maken waarin het belang van het individu wordt afgewogen tegen het belang van zijn medeleerlingen. Wanneer de vrijheid van het individu om naar het regulier onderwijs te gaan een negatieve invloed heeft op de ontplooiingsmogelijkheden van de rest van de klas, biedt het speciaal onderwijs uitkomst. Als onderwijsinstellingen verwachten een leerling niet voldoende begeleiding te kunnen bieden, moeten ze de vrijheid hebben hem of haar te weigeren – zeker als de kwaliteit van het onderwijs in het geding komt.

Onderwijs bereidt voor op de beroepspraktijk

De kwalificatiefunctie voor de arbeidsmarkt houdt in dat het onderwijs mensen de kennis, vaardigheden en houdingen bijbrengt die nodig zijn om een (bepaalde) positie op de arbeidsmarkt te verkrijgen of te houden. De eisen die gesteld worden door de arbeidsmarkt bepalen daarom een deel van de inhoud van het onderwijs.

Binnen deze functie stelt D66 de volgende uitgangspunten centraal:

- Opleidingen bereiden voor op werk met hoofd, hart of handen, waarbij de nadruk ligt op respectievelijk cognitieve, sociale en ambachtelijke vaardigheden. Er is geen hiërarchie tussen de categorieën. Wel zijn er binnen die categorieën niveauverschillen.
- Een kerncurriculum en de leerplicht zijn noodzakelijk voor een minimumniveau van zelfredzaamheid op de arbeidsmarkt.
- Het onderwijs moet een brede basis bieden aan leerlingen en studenten.
- Het 'leven lang leren' is in eerste instantie een individuele verantwoordelijkheid of de verantwoordelijkheid van werknemers en werkgevers onderling.

D66 vindt dat leerlingen moeten worden uitgedaagd het maximale uit zichzelf te halen, naargelang hun talenten en intelligentie op cognitief, sociaal of creatief vlak. Er wordt gestreefd naar een minimumniveau van zelfredzaamheid bij iedereen, wat het bestaansrecht vormt voor een kerncurriculum en de leerplicht.

Het is belangrijk te beseffen dat dit minimumniveau niet voor iedereen haalbaar is. Net zoals er mensen excelleren en extra uitdaging nodig hebben, zijn er mensen die altijd hulp van anderen behoeven om tot hun recht te komen. Onderwijsinstellingen en de overheid moeten ook die mensen de mogelijkheid geven een opleiding te volgen die hen kansen geeft op de arbeidsmarkt. De overheid heeft een bijzonder belang en een bijzondere verantwoordelijkheid bij het creëren van kansen voor iedereen. Het waarborgen van een goed algemeen onderwijsniveau en het bestrijden van achterstanden zijn daarbij leidend. Schooluitval en onnodige laaggeschooldheid hebben grote, moeilijk te herstellen consequenties voor zowel de betrokken individuen als de samenleving.

Binnen het curriculum van het primair en voortgezet onderwijs en bij opleidingen in het beroeps- en hoger onderwijs moet worden gewaakt voor overspecialisatie. De behoefte van de arbeidsmarkt op de lange termijn is zeer moeilijk te voorspellen. Met die kennis in het achterhoofd, aangevuld met het inzicht dat talenten en interesses niet statisch zijn maar gedurende de kindertijd kunnen veranderen, is het goed te streven naar brede opleidingen met een basisniveau aan kennis en vaardigheden. Naast de brede basis kan er uiteraard ruimte zijn voor specialisaties en eigen richtingkeuzes.

Stakeholders in het onderwijs

Niet alleen beleidsveranderingen gericht op de hierboven beschreven functies kunnen het onderwijs in Nederland robuuster en dynamischer maken. Ook de betrokken spelers kunnen een bijdrage leveren aan het verhogen van de kwaliteit van het onderwijs. Belangrijke rollen worden vervuld door de overheid en door onderwijsinstellingen.

Een belangrijke taak van de overheid is, zoals gezegd, het vormgeven van de 'architectuur' van het onderwijs. Samen met het onderwijsveld moet de overheid mogelijkheden bieden die aan de ene kant aansluiten op de behoeften van de arbeidsmarkt, maar tegelijkertijd ieder individu de ruimte geven om zijn eigen weg te bepalen. De uiteindelijke invulling van het onderwijs – 'de inrichting van de architectuur' – is aan de instellingen.

Overheid en onderwijsinstellingen zijn echter niet de enige stakeholders in het onderwijs. Ook docenten, ouders, leerlingen, studenten en bedrijfsleven zijn belangrijk. Stakeholderschap is echter niet vanzelfsprekend. Je wordt pas een stakeholder als je betrokkenheid laat zien. Zowel leerling als leraar, bijvoorbeeld, moeten zich in hun rol inspannen om als volwaardig stakeholder te worden erkend. Deze wederkerige relatie zie je ook als ouders en kinderen een goede prestatie van de school verlangen: leerlingen moeten dan hun betrokkenheid tonen door goed voorbereid op school te komen. Alle stakeholders mogen hun stem doen gelden.

Rechten en plichten van stakeholders

Alle betrokkenen in het onderwijs hebben rechten en plichten. Wij brengen de stakeholders onder in de driehoek maatschappij – onderwijsveld – leerling. Overheid en bedrijfsleven delen we in bij 'maatschappij'; onderwijsinstellingen en docenten bij 'onderwijsveld'; en leerlingen, studenten en ouders bij 'leerling'. De wederkerige relaties in dit model zijn weer te geven in een aantal rechten en plichten, die vaak nauw samenhangen met de genoemde functies.

De relatie onderwijsveld – leerling vereist inzet en betrokkenheid van beide kanten. Gemaakte afspraken dienen nageleefd te worden. Ouders en leerlingen mogen kwalitatief goed onderwijs verwachten. De leerling mag erop staan benaderd te worden als individu. Als een leerling deel wil uitmaken van een bepaalde school, mag die school hem niet weigeren anders dan op grond van onderwijsniveau of capaciteitsproblemen. De school heeft het recht leerlingen te vragen om zich te conformeren aan de geldende gedragsregels.

De relatie maatschappij – leerling draait om erkenning van de waarde van de vier onderwijsfuncties voor individu en samenleving. De maatschappij moet er dan ook voor zorg dragen dat onderwijs toegankelijk is en is toegesneden op ieders talenten en interesses. De leerling heeft recht op toegang, maar moet daarvoor wel een prestatie leveren: hij wordt geacht serieus te participeren, zijn best te doen en een startkwalificatie te behalen. De relatie maatschappij – leerling houdt niet op bij afronding van de opleiding.

De relatie maatschappij – onderwijsveld wordt vooral bepaald door financiering aan de ene kant en kwaliteits- en rendementseisen aan de andere kant. De maatschappij heeft de plicht om onderwijs te financieren. Het onderwijsveld mag dat geld in relatieve vrijheid besteden. In ruil daarvoor moet het onderwijsveld kwaliteit leveren en efficiënt omgaan met de beschikbare middelen.

Communicatie tussen stakeholders (onder meer over rechten en plichten) moet gekenmerkt zijn door volwassenheid, wat wil zeggen dat stakeholders op een volwassen manier mogen worden gewezen op hun verantwoordelijkheid. Confrontatie moet niet geschuwd worden: volwassen communicatie is 'hard op de feiten, zacht op de relatie'. Van jonge kinderen kan die volwassenheid niet worden verwacht. De communicatie moet zich dan richten op de ouders. Pas als ook met hen geen volwassen communicatie mogelijk is, komt de overheid in beeld.

Kwaliteit van onderwijs

Onderwijsinstellingen zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van hun onderwijs. De overheid is eindverantwoordelijk voor de basiskwaliteit. De overheid geeft onder meer invulling aan die verantwoordelijkheid door toe te zien op de kwaliteit van het geleverde onderwijs, vooral in die sectoren waar een leerplicht geldt of waar de overheid een belangrijk deel van de onderwijskosten dekt. Centraal in onze visie op 'governance' in het onderwijs staat dat op elk niveau verantwoordelijkheden, informatie en bevoegdheden met elkaar in evenwicht dienen te zijn.

De overheid is hoeder van rendement, kwaliteit en toegankelijkheid. Deze kunnen én moeten gelijk oplopen. Met rendement wordt het saldo bedoeld van maatschappelijke baten minus maatschappelijke lasten. De kwaliteit is de toegevoegde waarde van onderwijs voor de vier functies. Toegankelijkheid staat voor een breed aanbod van onderwijs, waarin alle vier besproken functies een plaats hebben. Ten onrechte wordt vaak uitgegaan van spanning tussen de drie doelen. Dat hoeft niet zo te zijn. Zo hoeven kwaliteit en rendement elkaar niet in de weg te zitten: investeringen in kwaliteit

kunnen een hoog rendement hebben – en hebben dat vaak ook. Ook het paar rendement en toegankelijkheid kan goed samengaan. Een breed onderwijsaanbod doet recht aan de diversiteit van leerlingen- en studentenpopulaties en zorgt bovendien voor de gespecialiseerde arbeidskrachten, waaraan in onze complexe samenleving zoveel behoefte is.

De overheid moet onderwijsinstellingen kunnen aanspreken op behaalde onderwijsresultaten. Voor het kwaliteitstoezicht op onderwijsinstellingen kiest D66 voor een proportionele aanpak. Dat wil zeggen dat de overheid zich in principe terughoudend opstelt, maar ingrijpt waar dat nodig is. Daar zijn twee redenen voor. In de eerste plaats maakt een dergelijke aanpak innovatie mogelijk, onder meer door lokale betrokkenheid te stimuleren en professionele docenten ruimte te geven. Daarnaast doet een proportionele aanpak recht aan het bestaan van verschillende perspectieven op onderwijskwaliteit.

De overheid stelt in elke sector een set minimumeisen vast, waaraan iedere onderwijsaanbieder zich dient te houden. Het gaat daarbij om relatief objectieve en makkelijk meetbare normen als het respecteren van de Nederlandse wetgeving, het kwalificatieniveau van docenten en het niveau van schoolverlaters in vergelijking met hun startniveau.

Waar de overheid signaal krijgt dat deze normen worden geschonden, of dit zelf constateert, moet de mogelijkheid bestaan om snel in te grijpen. Afhankelijk van de ernst van de problemen kan dit variëren van het opleggen van een standaardcurriculum en -methode tot het onder curatele stellen van de onderwijsinstelling door de minister. Omgekeerd is dit te beschouwen als het belonen van goede instellingen, doordat zij relatief meer ruimte krijgen dan zwakkere collega's.

Financiële prikkels die perverse gevolgen hebben voor de vier functies van het onderwijs dienen te worden gemeden. De kwaliteit van een onderwijsinstelling heeft immers niet louter met het geleverde 'bedrijfsresultaat' te maken.

De overheid handhaaft niet alleen de minimumnormen, maar stimuleert ook horizontale verantwoording. Zij verplicht elke onderwijsinstelling tot het voeren van eigen kwaliteitsbeleid en het afleggen van verantwoording aan leerlingen, ouders, 'ketenpartners' (met name de volgende schakel in de leerweg) en de relevante gemeenschap. Steekproefsgewijs of periodiek controleert de overheid, al dan niet via andere organisaties, of het gevoerde kwaliteitsbeleid ook daadwerkelijk tot transparantie en verbeteringen heeft geleid. Waar dat niet het geval is, bestaat de mogelijkheid tot ingrijpen.

Docentschap

Het vak van docent in alle onderwijssoorten dient maatschappelijk gewaardeerd te worden. Daarbij hoort een adequate beloning. D66 ziet het docentschap als vakmanschap. Dat impliceert dat er minimumeisen behoren te worden gesteld aan het opleidingsniveau en de kwaliteit van zittende en nieuwe docenten. Kwalitatief goede docenten zijn onontbeerlijk voor de ontwikkeling van de leerling. Onderwijsinstellingen hebben de belangrijke taak de kwaliteit van docenten te bewaken. Ook docenten en vakgenoten spelen daarin een rol.

De arbeidsrelatie tussen docenten en onderwijsinstellingen moet professioneel zijn. Dit houdt in dat docenten op hun functioneren kunnen worden aangesproken. Instellingen hebben de ruimte voor taakdifferentiatie en armslag om verdere opleiding van docenten mogelijk te maken.

Ruimte voor meer

Daar waar de publieke middelen ontoereikend zijn, moet de mogelijkheid bestaan om private gelden in te zetten. Investerings van ouders in de onderwijsinstelling van hun kind moeten worden gefaciliteerd en het bedrijfsleven moet meer mogelijkheden krijgen om beroepsgerichte opleidingen te ondersteunen. Zo kunnen ouders extra investeren in de ontwikkeling van hun kind en tegelijkertijd het onderwijsniveau van de gehele onderwijsinstelling een duwtje in de rug geven.

Daarnaast komt het ook nu al voor dat ouders voor hun kind geen passende onderwijsinstelling kunnen vinden. Het thuisonderwijs, discussies over reisafstand tot scholen in orthodox-christelijke kring, en het oprichten van scholen als De Kampanje in Amersfoort zijn hier voorbeelden van. Hier kiest D66 voor een pragmatische aanpak, omdat het om kleine aantallen onderwijsinstellingen en leerlingen gaat. Deze initiatieven en vernieuwingen moeten worden toegestaan, zolang aan de minimumeisen van de inspectie is voldaan en de vernieuwingen geen onaanvaardbaar risico voor de toekomst van de leerlingen inhoudt.

Belangen in balans

Dit alles laat zien hoe belangrijk het is dat stakeholders betrokken zijn, plichten nakomen en hun stem laten horen. Als er een juiste balans is tussen de verschillende stakeholders, draagt die betrokkenheid eraan bij dat de kwalificatiefunctie voor het individu, de socialisatiefunctie, de selectie- en allocatiefunctie én de kwalificatiefunctie voor de arbeidsmarkt allemaal zo goed mogelijk tot hun recht komen. Uiteindelijk profiteren hier zowel het individu als de samenleving van. D66 hoopt dat dit besef aanmoedigt tot goed en verantwoordelijk stakeholderschap.

Epiloog

Deze onderwijsvisie is een vertrekpunt, en geen vervanger voor standpuntvorming op alle niveaus in de partij. De visie geeft aan welke vragen er gesteld zouden moeten worden, welke waarden bijzondere aandacht krijgen en in welke richting de antwoorden gezocht kunnen worden. Daarmee is dit document geen concrete leidraad in het oplossen van beleidsvraagstukken. Daarvoor zal telkens moeten worden afgewogen hoe de huidige situatie verbeterd kan worden in de richting van de visie. Op verschillende momenten en onder verschillende omstandigheden kan dat leiden tot verschillende beleidsagenda's.

Uit deze tekst kan volgen dat er meer geld nodig is voor onderwijs, maar de visie volgt niet uit een vooringenomen positie over financiën. Het ambitieniveau dat uit deze visie spreekt gaat echter uit van een substantiële verantwoordelijkheid van de overheid. Geld dat langs deze lijn wordt besteed en efficiënt wordt ingezet, kan grote maatschappelijke baten hebben. Een discussie over eventuele verhoging van de onderwijsbegroting moet niet uitgaan van de totale beschikbare hoeveelheid onderwijsgeld, maar van werkelijke kwaliteitsinvesteringen die voor individu, arbeidsmarkt en samenleving blijvende toegevoegde waarde hebben.

Wij hopen dat de visie een vruchtbare bodem is waaruit oplossingen voor concrete problemen zullen voortkomen. Deze visie zal zich moeten bewijzen door herkenning, bruikbaarheid en onderscheidend vermogen. Een visie is meer dan een stuk tekst. De onderwijsvisie van D66 zal zich in de praktijk dan ook doorontwikkelen, en wanneer daaraan behoefte is, zal ook deze schriftelijke versie mee-evolueren.

Verantwoording

Deze onderwijsvisie is tot stand gekomen onder verantwoordelijkheid van de Permanente Programmacommissie van D66, dat daarvoor een onderwijspanel heeft ingesteld. Het onderwijspanel bestond uit:

Frank van Mil, hoofd kenniscentrum D66
Ton Monasso, voorzitter
Ad van Vugt, algemeen coördinator PPC

en kende in wisselende samenstelling als leden:

Piet Boot
Wim Kokx
Jan Wouter Langenberg
Jochem Lybaart
Wim Pelgrim
Hinke Stallen
Bas Werker

Daarnaast is dankbaar gebruik gemaakt van de expertise van

Joris Backer
Gabriël van den Brink
Patrick Cramers
Sander van den Eijnden
Herman van Gunsteren
Peter Hartkamp
Gerard van den Hoven
Leo Prick
Paul Schnabel
Robbert Smet
Bauke Steenhuisen
Jack van der Veen
Peter Velseboer
Gertrud Visser
Christiaan Weijts

In de periode mei tot oktober 2008 hebben meerdere bijeenkomsten plaatsgevonden, waarin over onderwijs is gesproken met een heterogene groep van experts en ervaringsdeskundigen. Dat heeft geleid tot een conceptvisie, die in de maanden december 2008 tot maart 2009 is besproken met leden (tijdens open bijeenkomsten in Enschede en Utrecht) en met experts (tijdens twee expert meetings). De visie is gepresenteerd op het congres van D66 op 7 maart 2009 in Rotterdam.

Het onderwijspanel bedankt iedereen die tijdens de bijeenkomsten, via individuele reacties of via de discussie op Plein66 een bijdrage heeft geleverd aan deze onderwijsvisie van D66.

De in de visie onderscheiden functies van het onderwijs zijn ontleend aan *Sturen van vernieuwende onderwijspraktijken*, een verkenning van de Onderwijsraad (Den Haag: Onderwijsraad, 2007).

Voor informatie, vragen en suggesties kunt u terecht bij
kenniscentrum@d66.nl
070-3566066